

Urban Data Center

Bijlage B

Literatuuronderzoek Prettig wonen in Den Haag

Factoren van leefbaarheid

Voor het bepalen van de definitie leefbaarheid en de lijst van factoren die leefbaarheid (mogelijk) beïnvloeden is de literatuur geraadpleegd. Het is zeker geen uitgebreide en volledige literatuurstudie, de literatuur is geraadpleegd om na te gaan of we met het bepalen van leefbaarheid en de effecten die leefbaarheid beïnvloeden op de juiste weg zitten. Er is uitgezocht welke definities er van leefbaarheid in omloop zijn en welke factoren er volgens andere onderzoekers van invloed zijn op leefbaarheid. Het uitgangspunt hierbij waren de factoren die de gemeente Den Haag had aangeleverd. Dit zijn:

- De aanwezigheid van voldoende voorzieningen zoals scholen, winkels, parkeerfaciliteiten, openbare verlichting, groen en openbaar vervoer;
- Aspecten die de mate van (sociale) veiligheid bepalen zoals inbraak, drugsgebruik, vandalisme en verkeer;
- Zaken die te maken hebben met het milieu zoals vervuiling, zwerfvuil, bodemverontreiniging, luchtkwaliteit en geluidsoverlast;
- De kwaliteit van de openbare ruimte zoals dat tot uiting komt in een al dan niet verloederd straatbeeld, leegstand, autowrakken of zeer langparkeerders, kapotte speeltoestellen en de onderhoudsstaat van parken en straten;
- Sociale kenmerken zoals de aanwezigheid en kwaliteit van buurtcontacten en vormen van burenhulp;
- De mate waarin de overheid de door haar gestelde regels op het gebied van leefbaarheid wel of niet handhaaft.

Deze factoren, met uitzondering van handhaving, worden ook in de literatuur teruggevonden, al heeft elk onderzoek vaak zijn eigen zwaartepunt. Uit het rapport Kwaliteit van de Leefomgeving en Leefbaarheid (Leidemeijer en Van Kamp, 2003) blijkt dat waar men het accent legt, te maken heeft met de discipline van waaruit wordt geopereerd en het doel van de analyses. “Er lijkt in toenemende mate overeenstemming te ontstaan in de literatuur dat het weinig zin heeft om naar een ‘definitieve lijst’ te zoeken van aspecten die van invloed zijn op de leefbaarheid van een omgeving. Uiteindelijk gaat het er om hoe specifiek of algemeen de vraagstelling is en vanuit welke invalshoek of discipline de relatie tussen mens en omgeving wordt beschouwd. Het is vooral van belang dat het totale domein niet te beperkt wordt gedefinieerd en dat men zich in alle gevallen rekenschap geeft van de breedte van het onderwerp.”

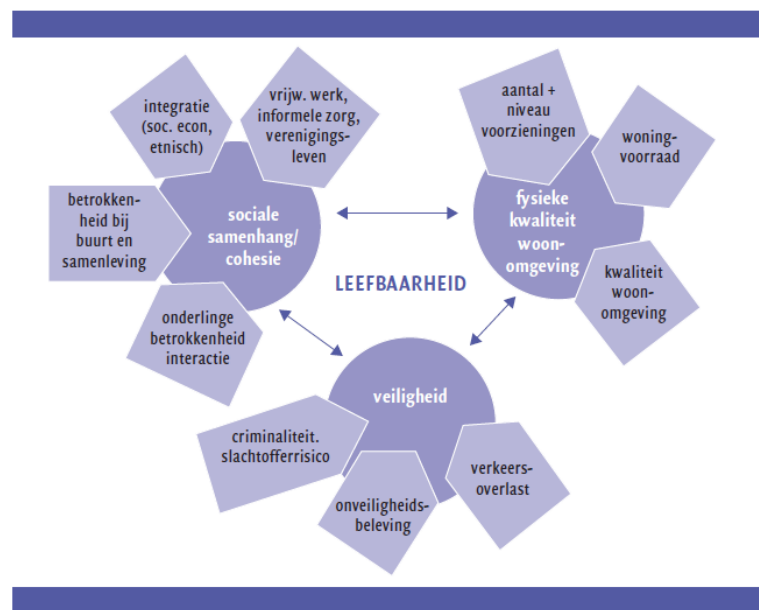
Zo wordt bijvoorbeeld in een onderzoek van Sociaal en Cultureel Planbureau naar de samenhang tussen sociale cohesie, leefbaarheid en veiligheid het volgende over de indicatoren van leefbaarheid gezegd (Hart et al., 2002):

“Op wijkniveau fungeren als indicatoren voor sociale cohesie: de sociale kwaliteit van relaties met buurtgenoten, het zich thuis voelen in de buurt (als maat van sociale integratie), de gehechtheid aan de buurt, en het gevoel medeverantwoordelijk te zijn voor de leefbaarheid van de buurt.”

“Meer in het bijzonder gaat het bij leefbaarheid om het samenspel tussen de fysieke kwaliteit, de sociale kenmerken en de veiligheid van de woonomgeving. Er zijn verschillende theoretische stromingen die elk hun eigen accenten leggen. Zo wordt in de leefsituatiebenadering de nadruk gelegd op de materiële aspecten en voorzieningen voor de burgers, en stelt de community benadering het sociale klimaat centraal. Tegenwoordig worden beide benaderingen meestal gecombineerd. In dat verband spreekt de overheid over ‘schoon, heel en veilig’.”

“Binnen de kenmerken die verbonden zijn met een gebrekkige kwaliteit van die woonomgeving wordt in het grotestedenbeleid verloedering (zwerfvuil, hondenpoep, kapotte straatverlichting, graffiti, leegstand, e.d.) onderscheiden van overlast (geluidsoverlast, drugshandel, prostitutie, verkeersproblemen, e.d.). Ook het voorzieningenniveau kan worden beschouwd als een indicator van de leefbaarheid van een buurt. Bij de sociale kenmerken valt te denken aan onderlinge betrokkenheid, de kwaliteit van buurtcontacten en vormen van burenhulp. Bij veiligheid aan de mate waarin uiteenlopende vormen van criminaliteit voorkomen.”

Figuur 1.1 De verschillende elementen van leefbaarheid die in de studie worden onderzocht

Bron: SCP

Bovenstaande figuur laat zien dat in het onderzoek van het SCP drie elementen met betrekking tot leefbaarheid worden onderscheiden. Deze drie factoren (sociale samenhang/cohesie, fysieke kwaliteit woonomgeving en veiligheid) waren ook het resultaat van een eerste brainstorm van onderzoekers van het CBS (5 december 2017) en komen tevens terug in het projectvoorstel dat de gemeente Den Haag heeft opgesteld (Leefbaarheidsonderzoek wijken Den Haag). De onderliggende indicatoren komen grotendeels overeen.

De Klerk (1995) ziet leefbaarheid als een omgeving waar het individu zich kan ontplooiën omdat het zich geborgen weet in een veilige thuishaven waarvan een gewaarborgde privacy en een sociaal homogene buurt de twee pijlers vormen. De nadruk ligt dus op de elementen veiligheid en sociaal.

De Straat en Bron/UvA, (1998) noemen in hun definitie over leefbaarheid het milieu. Volgens hen is leefbaarheid namelijk het welbevinden van bewoners en gebruikers over de fysieke, sociale en milieukeurmerken van de woon- en leefomgeving.

Gielsing et Al. (2017) onderscheiden zeven leefbaarheidsfactoren: werk, buurt, vrije tijd, participatie, huis, transport en voorzieningen.

In enkele andere onderzoeken wordt de woning ook genoemd als factor van leefbaarheid. Te overwegen valt om enkele indicatoren met betrekking tot de woning mee te nemen in het onderzoek, zoals de WOZ-waarde, bouwjaar en oppervlakte. Daarnaast komt uit de literatuur naar voren dat onderzoekers hebben aangetoond dat sociale en psychologische factoren van invloed zijn op de verschillende leefbaarheidsindicatoren. Hoe tevreden mensen over verschillende leefbaarheidsindicatoren zijn en hoe belangrijk zij deze vinden, is afhankelijk van een aantal sociale en psychologische factoren. Zo beargumenteren Ruth en Franklin (2014) dat mensen gedurende hun levensloop verschillende behoeften ontwikkelen ten aanzien van de leefomgeving. Daarmee is de perceptie van leefbaarheid een proces dat zich aanpast aan de wensen, idealen en behoeften die horen bij het bereiken van een nieuwe levensfase. Daarnaast pleiten deze onderzoekers dat de perceptie van leefbaarheid ook gekenmerkt wordt door een ruimtelijke spreiding. Door een uitsorteringseffect wonen mensen met min of meer dezelfde wensen, idealen en behoeften ten opzichte van de leefomgeving in dezelfde type woonomgeving. De leefbaarheidsindicatoren die als belangrijk worden ervaren, kunnen dus verschillen per regio of woonplaats.

De mate waarin de overheid de door haar gestelde regels op het gebied van leefbaarheid wel of niet handhaaft, komt niet in de literatuur voor als element van leefbaarheid. Denk hierbij aan gestelde geluidsnormen of andere beleidsnormen ten aanzien van groenvoorzieningen.

Uit de literatuur blijkt verder dat bij het bepalen van de leefbaarheid zowel subjectieve als objectieve indicatoren moeten worden meegenomen. De meningen over hoe sterk de subjectieve en objectieve aspecten dienen mee te wegen lopen uiteen. Zo stellen Diener en Suh (1997) dat het bij het bevorderen van de algemene leefbaarheid het niet zozeer om de objectieve en tastbare aanwezige leefomgeving gaat, maar vooral om de subjectieve beleving hiervan. Jirón en Fadda (2000) zijn van mening dat objectieve en subjectieve aspecten onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn bij begrippen die iets zeggen over de mens en zijn omgeving. "Als alleen naar objectieve óf alleen naar subjectieve indicatoren wordt gekeken, kan er nooit meer dan een deel van het totaalbeeld ontstaan van de relatie tussen mens en omgeving. Steeds meer onderzoekers en beleidsmakers zijn dan ook van mening dat leefbaarheid een analyse vereist van objectieve condities in combinatie met indicatoren die aangeven op welke wijze die omgevingscondities worden waargenomen en geëvalueerd."

Definitie leefbaarheid

Tijdens eerdere overleggen met medewerkers van de gemeente Den Haag is over de definitie van leefbaarheid gesproken. Wat is leefbaarheid precies en wat verstaan anderen hieronder? Hoewel er veel definities in omloop zijn, is de definitie van Leidelmeijer et al. (2008) een van de meest gebruikte. Zij beargumenteren dat de perceptie van leefbaarheid, die zowel positief als negatief kan zijn, het resultaat is van de mate waarin de directe en fysieke leefomgeving aansluit bij de wensen, idealen en behoeften van het individu (Gielsing et Al., 2017). De definitie van Leidelmeijer et al. is: "De mate waarin de leefomgeving aansluit bij de voorwaarden en behoeften die er door de mens aan worden gesteld".

De gemeente Den Haag sluit zich bij deze definitie aan, maar heeft aangegeven het onderzoek niet op de mens in het algemeen te willen richten, maar alleen op de huidige bewoners van de wijk. De definitie van leefbaarheid die in dit onderzoek gehanteerd wordt, is dan ook als volgt:

"De mate waarin de leefomgeving aansluit bij de voorwaarden en behoeften die er door de bewoner aan worden gesteld."